

PROF. GYŐRIVÁNYI RÁTH GYÖRGY¹
**EGY ELFELEDETT MAGYAR MŰVÉSZ:
FRANZ SCHMIDT ÉS SZIMFONIKUS FŐMŰVE**
A 4. SZIMFÓNIA
(Előadásvázlat)

[Schmidt: 4. Sinfonie · hr-Sinfonieorchester · Paavo Järvi](#) (47:51)

(Auftritt) [00:00](#) · Allegro molto moderato [00:25](#) – Adagio [14:40](#)

– Molto vivace [27:12](#) – Tempo I° [34:18](#)

· hr-Sinfonieorchester – Frankfurt Radio Symphony

· Paavo Järvi, Dirigent

· Alte Oper Frankfurt, 27. April 2018

Jómagam is elzarándokoltam Lübeckbe, hogy láthassam azt az orgonát, amelyen Buxtehude játszott, és a templomot, amelyet Bach 1705-ben Armstadtból gyalog keresett fel, hogy megismerhesse a híres mestert. Ő maga is több hónapot töltött ott, így a templom falai minden bizonnyal az ő játéka is fültenői lehetek.

Ugyanilyen szakrális hely egy magyar muzsikusra számára Pozsony, a Klarissa kápolna, ahol három olyan magyar muzsikust követtem egymást az orgona billentyűinél, mint Franz Schmidt (1874–1939), Dohnányi Ernő (1877–1960), majd Bartók Béla (1881–1945). Az orgonán kívül Dohnányi édesapja volt a közös kiindulási pont a három pozsonyi gimnazista között, aki bár műkedvelőként, de magas szinten játszott csellón, és még Liszt Ferencsel is kamarázhatott.

Franz Schmidt

¹[Győriványi Ráth György karmester hivatalos weboldala](#)

Franz Schmidt szintén csellista lévén került kapcsolatba Dohnányi édesapjával, Bartóknak pedig szinte otthon volt a Dohnányi-ház pozsonyi tartózkodása idején.² Dohnányi Ernő volt hármuk közül, aki a korábbi szokásoktól eltérően nem Bécsbe, hanem a Liszt Ferenc által frissen alapított budapesti Zeneakadémiára ment tanulni, és az ő példáját követte néhány év múlva Bartók is.

Dohnányi Ernő Bartók leírása szerint is több mint meghatározó volt Magyarország zenei életében. „Budapest zenei élete napjainkban egyetlen névben foglalható össze: Dohnányi Ernő.” Dohnányit mégis hosszú évtizedekre elfelejtették Magyarországon. Néhány évvel ezelőtt még szinte ismeretlen volt a hazai és nemzetközi zenei életben, mára már szerencsére – hála a magyar muzsikuskok lelkes ténykedésének – ismét elfoglalta a nagyságához illő pozíciót mind idehaza, mind külföldön. Dohnányiról azóta sok mindent megtudtunk idehaza, de Franz Schmindestről egyáltalán nem.

Franz Schmidt, aki apai ágon félig, anyai ágon teljesen magyar volt, életében talán ismertebb volt külföldön, mint „pesti iskolatársai”. Franz Schmidt, akit Schmidt Ferenc néven is ismertek, 1874. december 22-én született Pozsonyban. Apja, szintén Franz Schmidt (1848–1910) anyai ágon magyar, apai ágon német származású volt, szállítmányozási vállalkozást működtetett. Édesanyja, született Ravasz Mária (1853–1931) felmenői magyarok voltak, ő maga is nagyszerűen zongorázott, felismerte gyermeke kiváló adottságait. Zongoraoktatását már korán megkezdte, és megismertette őt J. S. Bach műveivel. A fiú zeneelméletet és orgonajátékot Móczik Józseftől, a pozsonyi Ferences templom orgonistájától tanult.

Az ifjú Franz Schmidt már 1888 elején briliáns zongorajátékával feltűnést keltett szülővárosa társasági köreibben, ahol csodagyereknek tekintették. 1888-ban döntő változás következett - Bécsbe költözött.

1890-ben beiratkozott a Zenebarátok Társaságának Konzervatóriumába (Konzervatorium der Gesellschaft der Musikfreunde), ahol zeneszerzésre Robert Fuchs oktatta, csellózni Ferdinand

² Vázsonyi B.: Dohnányi Ernő Nap Kiadó BT., 2002, P 29.

Hellmesbergernél tanult. 1901 szeptemberétől e tanintézetben, ahol még maga is tanult, már csellóoktatóként is közreműködött. Konzervatóriumi tanulmányait 1896-ban, kitüntetéssel fejezte be.

1896-tól 1911-ig Schmidt a Bécsi Filharmonikusok tagja szólócsellistaként, kamarazeneszként, kíséreként és karmesterként egyaránt elismerték, és ünnepelték. Az Arnold Schönberg kvartettjében játszott. 1914-ben Schmidt zongoraprofesszori állást kapott a Bécsi Zeneakadémián (Akademie für Musik und darstellende Kunst in Wien). 1925-ben ugyanott igazgatóvá nevezték ki, 1927-től 1931-ig pedig rektorként tevékenykedett.

Franz Schmidt csellistaként *Anton Karlinskij metszete után* (Bécsi Múzeum)

Zeneszerzőként is ünnepelte a világ. Többek között Brucknernál is tanulhatott. Műveit, köztük Notre Dame című operáját a világ legjelentősebb operaházai játszották, lemezen nem kisebb énekesekkel jelent meg ez a mű, mint Gwyneth Jones és James King. Variációk egy huszár dalra címmel írt magyaros hangvételű művét pedig ma is megtalálhatjuk a felvételek közt Hans Knappertsbusch vezényletével. Művei közül 4 szimfóniáját és a Hét pecsét könyve című kantáját tőlünk nyugatra még ma is gyakran tűzik műsorra.

Számos lemezfelvétel is készült műveiből. Szimfóniáit a Chandos cég rögzítette a Chicago-i és a Detroit-i Szimfonikus zenekar élén Neeme Järvivel. A negyediket, amelyet Hans Swarowsky is gyakran vezényelt pedig Fabio Luisi és Zubin Mehta is rögzítette.

Magyarországon négy szimfóniájából a 2. számút játszotta csak kétszer a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekara, először Dohnányi

Ernő, majd Kerner István vezényletével.³ A 4. szimfóniájának magyarországi bemutatóját e sorok írója vezényelte a Magyar Állami Operaházban a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának élén a szerző születésének 140 és halálának 75 évfordulója alkalmából.

Zongora-, cselló-, ellenponttan- és zeneszerzés-professzorként a bécsi Zeneakadémián számos, később nevéssé vált zeneszerző, zenész és karmester tanára volt. Egészségi okokból Schmidt 1937-ben befejezte oktatói tevékenységét.

Schmidtet sajnós a nemzeti szocialisták is a legjelentősebb élő osztrák zeneszerzőnek tartották. Az Anschluss után Schmidt megbízást kapott a „Német feltámadás. Ünnepi dal” (Deutsche Auferstehung. Ein festliches Lied) című kantáta megírására, és bár ezt sohasem fejezte be, művészetének megítélésére erősen rányomta a bélyegét. Dohnányinál is láthattuk, ahogy egy elhíresült fénykép, amelyen úgy vélték Szélfalával fog kezdet egy fogadás alkalmával, hogyan fordította ellene a közvéleményt.

Prof. Dr. Franz Schmidt, udvari tanácsos 1939. február 11-én szívroham következtében perchtoldsdorfi villájában hunyt el. 1939. február 17-én Schmidt földi maradványait a Wiener Musikverein arany termében ravatalozták föl, ezt követően a Karlskirche-ben áldották meg, és a Bécsi Központi temető díszsírhelyén helyezték végső nyugalomra.

Mint Dohnányi, Schmidt is feledésbe merült a háború után és munkásságát a napjainkba kezdik csak újraértékelni. Sokat tesznek ezért az 1951-ben megalakult Franz Schmidt-Gesellschaft, és a Döbblinger kiadó által kiadott munkák,⁴ de eklatáns példa a Schmidt reneszánsz bizonyítására, hogy Kirill Petrenko a Berliini Filharmonikusok vezetője éppen Schmidt 4. szimfóniáját választotta egyik bemutatkozó koncertjének műsorául.

A 4. C dúr szimfónia talán Schmidt legátszellemltebb, legérettebb kompozíciója. Schmidt amennyire szerencsés volt szakmai karrierjében, olyan sok csapás érte magánéletében. Első felesége elmeegógyintézetbe került, és később áldozatává vált a nácik eutanázia programjának. Lánya belehalt unokája születésébe. A 4. így nem véletlenül

³ Csuka Béla: Kilenc évtized a magyar zeneművészet szolgálatában Filharmóniai Társaság Budapest 1943

⁴ Franz Schmidts Oratorische Werke Döbblinger 09599, Gottfried Scholz Die 2. Symphonie von Franz Schmidt Döbblinger 09544

Schmidt legmélyebb tartalmú szimfóniája, maga nevezte el Requiemnek lánya halálára.

A négy tételes, de egybe komponált mű 1. tételének fő témája a trombitán szólal meg. Ezt a témát dolgozza fel az első tétel, és ez a téma nyitja a 4. tételt is a kürtön, hogy zárásul mottóként a szóló trombita búcsúztassa. A közrefogott két tétel egy mélyen fájdalmas 2. (Adagio), amelynek első részében Schmidt saját hangszerét, a csellót szólaltatja meg szólistaként. A második szakaszban egy gyászinduló hangjai csendülnek fel, majd az induló a csúcspontot elérve visszavezet a nyitó cselló téma immár éteri hangszerelésű visszatéréséhez. A 3. tétel (Allegro vivace) fugato-szerű halálba meneteléséről Csajkovszkij 6. szimfóniájának 3. tétele juthat eszünkbe.

Elérkezett talán az idő, hogy az 1922-ben a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának Dohnányi Ernő által vezényelt, igen dicsőített koncertje után,⁵ de azóta elfeledett magyar muzsikusként megérdemelt helyét foglalhassa el a hazai zenei köztudatban. Minderre predestinálja anyanyelve, gyökerei, közös múltja Dohnányival és Bartókkal, számos kiemelkedő nemzetközi sikere és jó néhány magyar témájú remekműve is.

Bibliográfia:

Andreas Liess: Franz Schmidt Leben und Schaffen, Hermann Böhlaus, Graz, 1951

Carl Nemeth: Franz Schmidt Ein Meister nach Brahms und Bruckner, Amalthea - Verlag, Zürich - Leipzig - Wien, 1957

Norbert Tschulik: Franz Schmidt Österreichische Komponisten des XX. Jahrhunderts Band 18, Verlag Elisabeth Lafite Wien, 1972

Franz Schmidts Oratorische Werke Doblinger 09599

Gottfried Scholz Die 2. Symphonie von Franz Schmidt Doblinger 09544

Vázsonyi Bálint: Dohnányi Ernő Nap Kiadó BT., 2002

Zusana Godárová: Franz Schmidt Híres pozsonyiak 2019.11.13. pozsonyikifli.sk Böszörményi Péter fordítása

Dr. Spuhr Endre Szózat 1922. 11. 22. szám

Csuka Béla: Kilenc évtized a magyar zeneművészet szolgálatában Filharmóniai Társaság Budapest 1943

⁵ Dr. Spuhr Endre Szózat 1922. 11. 22. szám

FÜGGELÉK:

Franz Schmidt

<https://www.orgelwettbewerb.at>

Franz Schmidt - Complete Orchestral Music in chronological order
[Teljes lejátszási lista megtekintése](#) (35 felvétel)

[Franz Schmidt - Piano Concerto in E-flat major for the left hand \(1934\) \(45:47\)](#)

Work: Piano Concerto in E-flat major for the left hand (1934)

Mov.I: Allegro moderato un poco maestoso [00:00](#)

Mov.II: Andante [18:43](#)

Mov.III: Vivace [32:41](#)

Pianist: Karl -Andreas Kolly Orchestra: Wiener Jeunesse Orchester

Conductor: Herbert Böck

[FRANZ SCHMIDT - FREDIGUNDIS, 1. and 2. AUFZUG \(Full Opera\) \(1:20:42\)](#)

[FRANZ SCHMIDT Das Buch mit Sieben Siegeln \(The Book with Seven Seals\)](#) (1:49:55)

PAUL APPLEBY tenor (St. John the Divine); FRANZ-JOSEF SELIG bass (The Voice of the Lord); MEGHAN KASANDERS soprano; KELLEY O'CONNOR mezzo-soprano, MATTHEW PEARCE tenor; HADLEIGH ADAMS bass;

BRADLEY HUNTER WELCH organ

DALLAS SYMPHONY CHORUS; ANTHONY BLAKE CLARK Chorus Director

Recorded at concerts March 1-3, 2024, as part of the Texas Instruments Classical Series Morton H. Meyerson Symphony Center | Dallas, Texas FRANZ SCHMIDT Das Buch mit Sieben Siegeln (The Book with Seven Seals)

